

Літэратура

1. Статут Вялікага княства Літоўскага. Тэксты. Даведнік. Каментарый. – Мн.: БелСЭ імя Петруся Броўкі. – 1989.
2. Болбас В.С., Сычова І.С. Маральна-выхаваўчы патэнцыял Статутаў ВКЛ /адукацыя і выхаванне. – 2003. – № 3. – С. 60
3. Вішнеўскі, А.Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі. – Мн.: ВП «Экаперспектыва». – 2000. – С.70-93.
4. Вішнеўскі, А. Рэцэнзія на кнігу: Р.А.Васілевіч, Т.І.Доўнар, І.А.Юхо. Гісторыя канстытуцыйнага права Беларусі. – Мн., 2001. – 363 с. /Беларускі гістарычны часопіс. – 2002. – №2-3. – С.21-93.
5. Доўнар, Т.І. Развіццё асноўных інстытутаў грамадзянскага і крымінальнага права Беларусі ў XV-XVI ст. – Мн.: Працэдыра. – 2000. – С.45-56.
6. Доўнар, Т.І. Узнікненне і развіццё прававой навукі на Беларусі Юстыцыя Беларусі. – 2004. – №9.
7. Юхо, Я.А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі. – Ч. 1. Мн.: РІВШ БДУ. – 2000. – С.176-189.

ПАЧАТАК НАВУКОВАГА ВЫВУЧЭННЯ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ ХІХ – ПАЧАТКУ ХХ СТСТ.

П.С. КРУЧАК
Мінск, УА «БДТУ»

Другая палова ХІХ - пачатак ХХ стст. – гэта перыяд станаўлення беларускай гістарычнай навукі. Да гэтага часу вывучэннем мінулага Беларусі займаліся ў асноўным польскія гісторыкі, якія разглядалі яе ў рэчышчы польскай гісторыі. Да сярэдзіны ХІХ ст. расійскія вучоныя на гісторыю Беларусі ўвагі звярталі вельмі мала. Сітуацыя змянілася пасля падаўлення паўстання 1863-1864 гг., калі царскі ўрад узяў курс на узмацненне палітыкі русіфікацыі. Для дасягнення гэтай мэты былі мабілізаваны ўсе адміністрацыйныя, матэрыяльныя навуковыя рэсурсы. Перад навукоўцамі была пастаўлена задача абгрунтавана даказаць, што Паўночна-Заходні край з’яўляецца спрадвечна рускім, а беларусы з’яўляюцца састаўнай часткай адзінага рускага племені, толькі сапсаваныя польскім уплывам. У такіх складаных умовах і адбывалася станаўленне беларускай гістарычнай навукі.

У беларускай гістарыяграфіі дадзенага перыяду можна вызначыць тры асноўныя накірункі – афіцыйна-клеракальны, ліберальны і нацыянальна-дэмакратычны. Прадстаўнікі першага з іх наогул не прызнавалі існавання самастойнага беларускага этнасу. Усю гісторыю Беларусі да канца ХVІІІ ст. яны разглядалі як перыяд цемры і масавай паланізацыі. Таму, пасля ўз’яднання з Расіяй, беларусы, на іх думку, павінны як мага хутчэй зліцца з брацкім рускім народам. Прадстаўнікі нацыянальна-дэмакратычнага накірунку, наадварот, адстойвалі самабытнасць беларускага народа і яго права на нацыянальнае самавызначэнне. Прадстаўнікі ліберальнага накірунку займалі ў гэтых пытаннях больш памяркоўныя пазіцыі.

Першымі да вывучэння мінулага Беларусі звярнуліся прадстаўнікі ўрадавага лагера. Іх уплыў на беларускаю гістарыяграфію ў 60-х – 70-х гг. ХІХ ст. быў рашаючым. Прадстаўнікі гэтага накірунку адстойвалі кансерватыўныя і клерыкальныя погляды на мінулае і сучаснае края і садзейнічалі фарміраванню і развіццю ў беларускай гістарыяграфіі ідэалогіі «заходнерусізму». У гэтай ідэалогіі можна выдзеліць два накірункі – кансерватыўны і ліберальны. Прадстаўнікі першага з іх згуртаваліся вакол часопіса «Вестник Западной России», які выдаваўся ў Вільні пад рэдакцыяй К. Гаворскага. Галоўнай мэтай часопіса рэдакцыя абвясціла барацьбу супраць сепаратызму і змаганне за адзіную рускую народнасць. У адпаведнасці з гэтымі мэтамі часопіс на сваіх старонках усхваляў усё, што служыла справе русіфікацыі краю. Усе публікацыі насілі ярка выражаны тэндэцыйны характар. К. Гаворскі і яго прыхільнікі даказвалі, што існуе адзіны рускі народ, а ўсе этнічныя асаблівасці беларусаў тлумачылі вынікам польска-каталіцкай экспансіі [1, с.23]. Найбольш паслядоўным прадстаўніком ліберальнага накірунку ў «заходнерусізму» стаў прафесар Пецярбургскай духоўнай акадэміі М. Каяловіч. У аснове яго канцэпцыі гісторыі Беларусі знаходзілася ідэя аб вяршэнстве праваслаўя над усімі іншымі рэлігіямі. Усю гісторыю Беларусі вучоны па сутнасці зводзіў да нацыянальна-канфесійнага пытання, якое ён вырашаў з пазіцыяў праваслаўя. У якасці галоўнага фактара, які вызначаў усю гісторыю Заходняй Расіі (так вучоны называў Беларусь), гісторык назваў барацьбу паміж Расіяй і Польшчай з уплыву у краі. М. Каяловіч падкрэсліваў, што польскі уплыў меў вельмі цяжкія наступствы. Ён прывёў да нацыянальнай і рэлігійнай дыскрымінацыі беларускага насельніцтва і садзейнічаў знішчэнню старажытнарускіх традыцый у грамадскім жыцці. Таму падзеі, звязаныя з падзелаў Рэчы Паспалітай, гісторык ацэньваў як акт гістарычнай справядлівасці, як уз’яднанне срадвечных пачаткаў Заходняй і Усходняй Русі [2, с.76]. Такая канцэпцыя гістарычнага мінулага беларускага народа была аргументавана аправергнута ў канцы ХІХ – пачатку ХХ ст. у працах прадстаўнікоў ліберальнага і дэмакратычнага накірункаў ў беларускай гістарыяграфіі.

Трэба адзначыць, што ліберальны накірунак у беларускай гістарыяграфіі прадстаўлены менш ярка. Гэта было звязана перш за ўсё з тым, што ў Беларусі адсутнічалі свае навуковыя і ўніверсітэцкія цэнтры, у якіх і пераважае, у асноўным, ліберальная інтэлігенцыя. Таму большая частка беларускіх гісторыкаў была вымушана працаваць за межамі краю – ва ўніверсітэцкіх цэнтрах Расійскай імперыі. Сярод такіх вучоных ліберальнага накірунку можна назваць перш за ўсё Я.Ф. Карскага і М.К. Любаўскага.

Грунтоўныя гісторыка-філалагічныя даследаванні дазволілі Я. Карскаму звярнуцца да вырашэння праблемы этнагенэзу беларускага народа. Асаблівае месца ў гэтым сэнсе займае трохтомная праца вучонага «Беларусы» - фундаментальнае даследаванне па гісторыі беларускай мовы і літаратуры. Гэта праца базіравалася на вялікай колькасці пісьмовых і этнаграфічных крыніц, што дала вучонаму магчымасць дакладна вызначыць тэрытарыяльныя межы распаўсюджвання беларускай мовы, а гэта ў сваю чаргу дазволіла скласці карту рассялення беларускага этнасу. У пешым томе «Беларусов» Я. Карскі прыходзіць да высновы, што ўжо к ХІV ст. з старажытнарускіх плямён сфарміравалася беларуская народнасць [3, с.112]. Гэта выснова, зробленая на аснове вялікай колькасці фактаў, мела не толькі навуковае значэнне. Яна з’яўлялася сваеасаблівым навуковым

муркам пад імкненнем беларускай інтэлегенцыі разгарнуць барацьбу за нацыянальнае адраджэнне.

Найбольш моцны ўдар па «заходнерусісцкай» версіі гісторыі ВКЛ нанеслі працы М. К. Любаўскага. Найбольш цікавасць выклікаюць дзве працы гісторыка – «Очерки истории Литовско-русского государства до Люблинской унии включительно» і «Основные моменты истории Белоруссии». Асноўную увагу М. Любаўскі надаваў даследаванню гісторыі Вялікага княства Літоўскага. На думку вучонага, ВКЛ з'яўлялася дзяржавай не толькі літоўскай, а літоўска-рускай. Пры гэтым пад тэрмінам «рускі» вучоны разумеў той славянскі элемент, які насіліў тэрыторыю сучаснай Беларусі і Украіны і ў далейшым з'явіўся асновай для фарміравання Беларускай і Украінскай народнасцяў [4. с.1].

М. Любаўскі паспрабаваў даць адказ на пытанне: чыёй дзяржавай з'яўлялася Вялікае княства Літоўскае, Рускае і Жамойцкае? Ён выступіў супраць канцэпцыі так званай «літоўскай дзяржаўнасці», якая даказвала перавагу літоўскіх феодалаў у ВКЛ. Гісторык падкрэсліваў, што гэта пытанне трэба разглядаць у дынаміцы. На першым этапе станаўлення палітычнай сістэмы ВКЛ вядучую ролю адыгрываў славянскі элемент. Потым, пасля Крэўскай уніі, дамінаваць пачынаюць літоўска-каталіцкія паны і баяры. Аднак у выніку напружанай барацьбы на працягу XV-XVI стст. беларуска-украінская частка феодалаў праваслаўнага і пратэстанцкага пераважназначэння дабіваецца палітычнага парытэту і дзяржаўная ўлада больш-менш прапарцыянальна размяркоўваецца паміж магнатамі і шляхтай славянскага і балцкага паходжання. Таму і дзяржаву М. Любаўскі называў літоўска-рускай.

Такім чынам, у працах Я.Карскага, М.Любаўскага і некаторых іншых даследчыкаў ліберальнага накірунку была амаль што ўпершыню абгрунтавана аправергнута афіцыйна-клерыкальная канцэпцыя гісторыі Беларусі. Тым самым яны залажылі падмурак для фарміравання нацыянальна-дэмакратычнага накірунку ў беларускай гістарыяграфіі, яркімі прадстаўнікамі якога з'яўляліся М. Доўнар-Запольскі і В. Ластоўскі. Іменна звязваючы іх працам у канцы XIX – пачатку XX стст. Быў закладзены моцны падмурак для фарміравання беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі і абуджэння нацыянальнай і гістарычнай самасвядомасці беларускага народа.

Літаратура

- 1. Цішкевіч А. «Западно-русизм». Нарысы з гісторыі грамадзянскай мыслі на Беларусі ў XIX-п. XX в. – Мінск, 1993.
- 2. Вайнолич М.О. Лекции по истории Западной России. - СПб., 1864.
- 3. Вацковский Е.Ф. Белорусы. Введение в изучение языка и народной словесности. Т. I. – Варшава, 1903.
- 4. Люблинский М.К. Очерки истории литовско-русского государства до Люблинской унии включительно. – М., 1915.

РОЛЬ КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В ЖИЗНИ БЕЛОРУССКОГО ОБЩЕСТВА

Д.И. КОРЖОВ

Витебск, ВФ УО ФПБ МИТСО

Конституция Республики Беларусь - Основной Закон государства, определяющий основополагающие принципы деятельности государства, его органов, судов, прокуратуры, а также основные права, свободы и обязанности человека, гражданина и гражданского общества в целом.

Основной Закон обладает рядом особенных, только ему присущих свойств: верховенством Конституции, ее прямым действием и применением на территории всего государства, обязательным характером для всех субъектов, закреплением принципа разделения властей на законодательную, исполнительную и судебную власть, установлением прав и обязанностей человека и гражданина, определением равенства граждан перед законом и судом, независимого правосудия, пределов и принципов деятельности Парламента, Правительства, Конституционного Совета, судов, прокуратуры, органов местного государственного управления и самоуправления, а также определения статуса Главы государства – Президента, его полномочий, порядка избрания и освобождения от должности. Живя в правовом и демократичном обществе, гарантом которого является Конституция, мы должны быть сознательными и юридически осведомленными в своих правах и обязанностях. К сожалению, не всегда и не для всех Конституция – это та основа и гарант, которой необходимо придерживаться. Работу юриста можно наблюдать в разных сферах общественной жизни. Это принятие законов, организация их выполнения, осуществление правосудия, защита интересов граждан, участие в решении других важных вопросов. Авторитет юриста возрастает одновременно с повышением авторитета права. Необходимо отметить, что на современном этапе развития белорусского общества этот процесс постепенно претворяется в жизнь. Право все больше проникает в систему социальных связей, втягивая все большее количество людей в многогранные правовые отношения, благодаря чему повышается роль защитников права.

Профессиональной обязанностью юриста и смыслом повседневной работы является охрана прав и законных интересов граждан, борьба с правонарушениями, высококвалифицированное решение разнообразных проблем. Для профессиональной этики юриста характерна особо тесная связь правовых и моральных норм, регулирующих его профессиональную деятельность. Реализуя правовое и нравственное требование справедливости, юрист опирается на закон. Конкретное решение и действие юриста, если оно соответствует закону и его правильно понимаемой сущности, соответствует нравственным нормам, на которых зиждется закон. Отступление от закона, обход его, искаженное, превратное толкование и применение по сути своей безнравственны. Они противоречат не только правовым нормам, но и нормам морали, профессиональной этики юриста. При этом безнравственны не только сознательные нарушения закона, но и неправильные, противозаконные действия и решения, обусловленные нежеланием глубоко овладеть необходимыми знаниями, постоянно их совершенствовать, неряшливостью, неорганизованностью, отсутствием внутренней дисциплины и должного уважения к праву, его предписаниям. Конституция для юриста – это своего рода букварь, настольная книга, основа постижения юриспруденции. По своему содержанию, назначению и юридической силе Конституция отличается от всех нормативных актов. Это